

УДК 347.746.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-3.10>**М. О. Завгородній**, аспірант

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ БАНКРУТСТВА:
УКРАЇНСЬКИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД**

У статті досліджено питання щодо проблеми визначення поняття банкрутства: український і світовий досвід. Наголошено на тому, що існуючі думки щодо поняття "банкрутство" різняться в залежності від контексту та точки зору, а також його впливу на систему економічних відносин та самі підприємці. За словами вітчизняних вчених, банкрутство підприємства зазвичай спричиняється глибокою системною кризою, яка виникає внаслідок зовнішніх та внутрішніх чинників, і відомою причиною є неплатоспроможність підприємства.

Як висновок, сказано про те, що український досвід свідчить про те, що законодавство про банкрутство спрямоване переважно на захист інтересів кредиторів, забезпечуючи швидку реалізацію майна боржника та задоволення їх вимог. Проте низький рівень інвестиційної активності та загальна економічна нестабільність свідчать про недостатню ефективність цього підходу в контексті зміцнення економічної безпеки та благополуччя громадян.

Світовий досвід також відображає різноманітність підходів до визначення поняття банкрутства. Наприклад, у країнах з прокредиторським підходом наголошується на швидкій реалізації майна боржника, тоді як інші країни виступають за більш гнучкий підхід, спрямований на збереження підприємств та розв'язання кризових ситуацій.

Потрібно збалансувати інтереси всіх сторін – боржника, кредиторів, а також держави. Ефективна система банкрутства повинна сприяти як відновленню платоспроможності боржника, так і захисту прав кредиторів, що є ключовим фактором для стабільності економічних відносин та розвитку суспільства.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, досвід, регулювання.

M. O. Zavorodnii. Problems of defining the concept of bankruptcy: Ukrainian and global experience

The article examines the problem of defining the concept of bankruptcy: Ukrainian and world experience.

It is emphasized that existing opinions on the concept of "bankruptcy" differ depending on the context and point of view, as well as its impact on the system of economic relations and the entrepreneurs themselves. According to domestic scientists, the bankruptcy of an enterprise is usually caused by a deep systemic crisis that arises as a result of external and internal factors, and the known reason is the insolvency of the enterprise.

As a conclusion, it is said that the Ukrainian experience shows that bankruptcy legislation is mainly aimed at protecting the interests of creditors, ensuring the quick realization of the debtor's property and meeting their demands. However, the low level of investment activity and general economic instability indicate insufficient effectiveness of this approach in the context of strengthening economic security and well-being of citizens.

World experience also reflects the diversity of approaches to defining the concept of bankruptcy. For example, in countries with a pro-creditor approach, quick realization of the debtor's property is emphasized, while other countries favor a more flexible approach aimed at preserving enterprises and resolving crisis situations.

It is necessary to balance the interests of all parties – the debtor, creditors, as well as the state. An effective bankruptcy system should contribute both to the restoration of the debtor's solvency and to the protection of the rights of creditors, which is a key factor for the stability of economic relations and the development of society.

Key words: bankruptcy, insolvency, experience, regulation.

Постановка проблеми. Україна може стати високоцивілізованим суспільством, ґрунтуючись на європейській інтеграції, через перетворення основних економічних і правових принципів свого функціонування, включаючи регулювання відносин у сфері неплатоспроможності та банкрутства. Нинішня державна політика в цій області не є належно ефективною, через несправності у галузевому законодавстві, недостатню увагу влади до процесів відновлення платоспроможності боржника, а також протиправні дії, що спричиняють ліквідацію багатьох підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці визначення поняття банкрутства були присвячені праці різних вчених. Наприклад, Вольвач Б. В. у своїй праці проаналізував правові механізми банкрутства в інвестиційному процесі [1].

Геєць В. М. досліджує особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України [2].

Фонова О. описує останні тренди у відновленні платоспроможності фізичних осіб – валютних позичальників [3].

Тюріна Ю. Є. розглядає поняття продажу майна боржника у процедурі банкрутства [4].

Тищенко Н. досліджує нові можливості для кредиторів і боржників за Кодексом України з процедур банкрутства [5].

Козак Л.С. та О.В. Федорук аналізують інститут банкрутства як невід'ємний елемент ринкової економіки [6].

Чорна Ю.В. досліджує правове становище суб'єктів забезпечення конкурсного провадження, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід [7].

Тищенко Н. порівнює світові стандарти банкрутства з українським законодавством [8].

Мета дослідження. Проаналізувати проблеми визначення поняття банкрутства, розглянути український і світовий досвід.

Виклад основного матеріалу. Важко переоцінити значення процедури банкрутства для стійкого функціонування економічної системи країни, оскільки вона сприяє ясності в суспільних відносинах. Ця ясність, в свою чергу, створює умови для стратегічного планування окремих підприємств та їх поступового розвитку, що сприяє економічному зростанню в цілому. Кожне підприємство, як суб'єкт підприємництва, практично є унікальним і особливим.

Банкрутство у ринковій економіці виконує дві важливі функції. По-перше, воно допомагає виключити неефективні суб'єкти підприємницької діяльності з ринку. По-друге, у разі тимчасових фінансових труднощів це дає їм можливість відновити або покращити свою роботу на ринку. Все це підкреслює важливість існування адекватного законодавства, що регулює ситуації неплатоспроможності (банкрутства) і є ключовим інститутом господарського права України [1, с.150].

Унаслідок широкомасштабної агресії Російської Федерації на територію України, багато суб'єктів господарювання не мали можливості виконувати свої фінансові зобов'язання та продовжувати свою діяльність. Крім того, багато підприємств були частково або повністю руйновані.

Ця ситуація підкреслює важливість регулювання процедур та механізмів банкрутства підприємств, оскільки більшість суб'єктів господарювання змушені розпочинати свою діяльність, по суті, спочатку з чистого аркуша. Це підкреслює актуальність регулювання процедур та механізмів банкрутства підприємств.

Вітчизняне законодавство визначає поняття «банкрутство» як визнання господарським судом неспроможності боржника відновити свою платоспроможність через процедури санації та реструктуризації та погасити грошові вимоги кредиторів, якщо це не можливо іншим чином, ніж застосуванням ліквідаційної процедури [2, с.10]. Враховуючи зміст такого визначення, важливо зазначити, що банкрутство у цьому контексті розглядається як організаційно-правовий захід, який призначає господарський суд у випадку, коли боржник не може відновити свою платоспроможність та здійснити виплати кредиторам. Існуючі думки щодо поняття «банкрутство» різняться в залежності від контексту та точки зору, а також його впливу на систему економічних відносин та самі підприємці. За словами вітчизняних вчених, банкрутство підприємства зазвичай спричиняється глибокою системною кризою, яка виникає внаслідок зовнішніх та внутрішніх чинників, і відомою причиною є неплатоспроможність підприємства.

Оскільки боржник не може продовжувати свою діяльність через відсутність ресурсів або внаслідок непогодження кредиторів на санацію, банкрутство зазвичай вважається останнім антикризовим заходом. У деяких випадках процедуру банкрутства ініціюють кредитори, які вже не мають інших варіантів, тоді як у інших випадках боржники самі звертаються до суду із заявою про реорганізацію або санацію свого боргу [3].

У вітчизняних дослідженнях Б. Москвіна висловлюється різноманітна думка про банкрутство [4, с.55]. З одного боку, цей процес розглядається як крайній захід, коли всі інші способи вирішення кризової ситуації вже вичерпані, і керівництво підприємства або його власники більше нічого не можуть зробити, або коли немає необхідних ресурсів для реструктуризації боргів або кредитори не згодні на санацію. З іншого боку, деякі підприємці можуть використовувати банкрутство як спосіб ухилення від своїх зобов'язань та спроби змусити суд призначити процедуру реорганізації або санації.

З соціальних і економічних поглядів ліквідація боржників у результаті процедури банкрутства має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, конкурентне середовище на ринку залишає сильних гравців, тоді як підприємства, які допустили помилки в управлінні або не врахували кризові загрози, можуть бути ліквідовані. Це відображає філософію ринку, де перемагає сильніший. Однак важливо зазначити, що це лише економічний аспект процедури банкрутства.

Дослідження зарубіжного досвіду щодо категорії «банкрутство» та механізму його реалізації серед суб'єктів, які мають складності з виконанням боргових зобов'язань перед кредиторами, є цікавим [5].

Важливо відзначити, що для більшості зарубіжних країн інститут банкрутства використовується в економіці для відновлення платоспроможності суб'єктів, сприяючи оздоровленню та розвитку економічних відносин у країні, що призводить до покращення рівня життя її громадян.

У країнах з ринковою економікою загалом спостерігаються два аспекти законодавства про банкрутство: прокредиторський та проборжниковий. Вибір між цими напрямками процедури банкрутства здійснюється органами публічної влади відповідної країни і ґрунтується на домінуванні макро- та мікрорегулювання економічних відносин.

Проте, на думку вітчизняного експерта з питань банкрутства Н. Тищенко, всі сторони стараються знайти таке рішення, щоб кредитор не зазнавав тотальних втрат своїх коштів, а боржник мав можливість вирішити всі фінансові проблеми в законний спосіб, зберігаючи свою репутацію [6, с.291].

Для вироблення конкретного алгоритму дій для українських законодавців та органів виконавчої влади, розглянемо підходи до регулювання економічних відносин через інститут банкрутства в окремих країнах.

Серед європейських країн, які характеризуються макроекономічним підходом до регулювання ринкових суб'єктів, можна виділити Францію. Ця країна має конкурентоздатну економіку та високий рівень ВВП на душу населення. Щодо законодавства про банкрутство у Франції, воно орієнтоване на проборжниковий підхід, спрямований на збереження підприємства через вирішення кризової ситуації, виконання боргових зобов'язань перед кредиторами і збереження робочих місць. Наприклад, французькому боржнику у разі фінансової неспроможності необхідно звернутися до суду з письмовою заявою протягом 15 днів для початку процедури банкрутства.

Цікаво також дослідити систему організаційних заходів у Франції щодо уникнення ліквідації підприємства-боржника. Зокрема, одним із найефективніших реорганізаційних заходів є передача підприємства в оренду з правом викупу на термін до двох років. З соціального аспекту пріоритет надається виплаті заробітної плати персоналу підприємства-боржника.

Важливо відзначити, що у Франції нині не існує інституційної системи адміністрування процедур банкрутства, але держава залишає за собою право визначати зміст такого втручання у відносини боржника та кредиторів [7].

Німеччина має значний досвід у врегулюванні питань банкрутства, особливо в його правовому та організаційному аспектах. Відомий Закон Німеччини «Про неспроможність» регулює ці питання. Згідно з цим законом, банкрутство може статися у разі відсутності ліквідності (коли особа не може сплатити 90% боргів) або коли заборгованість підприємства перевищує його активи. Процедура розпочинається, якщо протягом 2 років не вдається врегулювати фінансові зобов'язання перед кредиторами, зокрема, обов'язкові платежі.

У Німеччині адміністрування процедури банкрутства покладено на Федеральне міністерство юстиції, яке має спеціальний Департамент, відповідальний за торгове та господарське право. Цей відділ контролює правові норми, пов'язані зі звітами про фінансовий стан підприємств, договорами страхування, а також з авторським правом. Крім того, Департамент надає юридичні висновки щодо законопроектів та ініціатив у галузі господарського та фінансового права.

В німецькій моделі інституту банкрутства, порушення провадження можливе при неплатоспроможності боржника, що визначається як неможливість виконати фінансові зобов'язання перед кредиторами. Це може статися за ініціативи самого боржника чи кредитора. Проте боржник має 21 день на те, щоб відновити свою платоспроможність або звернутися до суду щодо початку процедури банкрутства.

Варто зазначити, що в Німеччині враховуються інтереси як боржника, так і кредитора. Кредитор має право вирішувати, як буде використано майно боржника: через його продаж або санацію [8]. Зазвичай санація включає у себе фінансову підтримку від кредитора, що сприяє поліпшенню фінансового стану боржника.

Висновки та перспективи. Отже, проблема визначення поняття банкрутства є складною і має свої особливості як в українському, так і в світовому контексті.

Український досвід свідчить про те, що законодавство про банкрутство спрямоване переважно на захист інтересів кредиторів, забезпечуючи швидку реалізацію майна боржника та задоволення їх вимог. Проте низький рівень інвестиційної активності та загальна економічна нестабільність свідчать про недостатню ефективність цього підходу в контексті зміцнення економічної безпеки та благополуччя громадян.

Світовий досвід також відображає різноманітність підходів до визначення поняття банкрутства. Наприклад, у країнах з прокредиторським підходом наголошується на швидкій реалізації майна боржника, тоді як інші країни виступають за більш гнучкий підхід, спрямований на збереження підприємств та розв'язання кризових ситуацій.

Потрібно збалансувати інтереси всіх сторін – боржника, кредиторів, а також держави. Ефективна система банкрутства повинна сприяти як відновленню платоспроможності боржника, так і захисту прав кредиторів, що є ключовим фактором для стабільності економічних відносин та розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Вольвач Б. В. Правові механізми банкрутства в інвестиційному процесі. *Господарсько-правове забезпечення інноваційного інвестування: проблеми та пропозиції* : матеріали круглого столу, м. Харків, 16 листопада 2017 р. Харків, 2017. С. 149–153.
2. Геєць В. М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 3–21.
3. Фонова О. Новітня історія відновлення платоспроможності фізичних осіб – валютних позичальників. *Банкрутство & ліквідація в Україні*. 02 червня 2021 року. URL: <https://bankruptcy-ua.com/articles/16880>
4. Тюріна Ю. Є. Щодо поняття продажу майна боржника у процедурі банкрутства. *Правові горизонти*. 2021. Вип. 26 (39). С. 52–58.

5. Тищенко Н. Кодекс України з процедур банкрутства: нові можливості для кредиторів і боржників
URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012742

6. Козак Л.С. Інститут банкрутства як невід’ємний елемент ринкової економіки. Л.С. Козак, О.В. Федорук. *Управління проєктами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2010. Вип. 7. С. 290–294.

7. Чорна Ю.В. Правове становище суб’єктів забезпечення конкурсного провадження: вітчизняний та зарубіжний досвід. *ScienceRise*. 2016. № 1(1).

8. Тищенко Н. Світові стандарти банкрутства – порівняння з українським законодавством.
URL: <https://nobili.ua/news/publications/svitovi-standarty/>